

מילי מתיקין

"מילא מתיקא כדובשא דאתאמר בלחישא" (זמירות ליום השבת)

זכרונות לרגל יום הזכרון לאאמו"ר הגאון רבי שמואל הלוי שולזינגר זצ"ל
(כ"ג טבת תשס"ד) החל בשב"ק

הרב טוביה הלוי שולזינגר

ולאחר פרסום ההיתר הידוע בשם "האח והאחות", ורבינו הגדול מרן ראש הישיבה זצוק"ל חגר כלי מלחמה ועשה כל הגולה כמדורת אש בהכרזתו הידועה, 'אם האח והאחות ראויים לבוא בקהל', הוא לא ראוי לבוא בקהל!'. ובאותן הימים הגיע גורן הרב הראשי ללויה וכמה מבני הישיבות מחו בו כדת של תורה. בכל כלי התקשורת החילוניים יצאו כל שונאי הדת נגד ראש ישיבת פוניבז', ומאז פעל הרב הראשי ומנע מבוגרי פוניבז' לכהן ברבנות, וכך אמר: 'כל המקוואות לא יועילו למי שקיבל תורה בישיבת פוניבז' (עפ"ל). ואמר אאמו"ר זצוק"ל בשם הגאון הגדול רבי צבי פרידמן שליט"א: "מה רוצים מגורן? הוא אוהב כבוד. וכי כולנו יכולים לומר על עצמנו שנקיים אנו מתאוות הכבוד? אלא השאלה היא היכן מבקשים את הכבוד, בישיבת פוניבז' או אצל גולדה מאיר...". וידוע מה שאמר מרנא החזו"א אודות אחד מרבני המזרחי, שהוא "אוהב כבוד מחילוניים".

הצופה לרשע

בחדר האוכל בישיבת פוניבז' שוחחו הבחורים בשעתו אודות מאמר שפורסם בבטאון המזרחי 'הצופה'. אאמו"ר התפעל מן כהן שדעתו יפה הגאון רבי יוסף רוט זצ"ל, איש תם יושב אהלים שקוע בתורה הקדושה, ששאל את חבריו מי הוא המחבר של ספר 'הצופה'...

ההשכלה הארורה

אחד אשר בנערותו היה בואלאז'ין ושנה ופירש, חיבר 'בוך' עם דברי ליצנות שונים ומשונים. ואמר אאמו"ר שהיה בכפר אתא איש אחד שהיה תורני ויודע ספר, אך כיון שהיה ספר זה בביתו רוב בניו יצאו לתרבות רעה.

שבת הגדול

סיפר מה ששמע מזקן אחד תושב כפר אתא, הרב ר' חיים בצלאל פנט, ששמע מהגאון רבי גרשון שטרן זצ"ל בעל 'ילקוט הגרשוני', על מה שקוראים לשבת שקודם הפסח שבת הגדול, ואמר על דרך צחות, מרגלא בפומא דאינשי אשר מי שאין הפרוטה מצויה בכיסו אומר אצלי "שבת... והנה בכיס הרי חייב אדם למשמש בבגדו ער"ש עם חשיכה (שבת י"א), וא"כ לפני הפסח שההוצאות מרובות יש "שבת גדול" בכיס.

היכי דמי מחאה

הגאון רבי בנימין מנדלסון זצ"ל גאב"ד קוממיות היה רגיל לומר בדרשותיו, עת היה מביע מחאתו על הנעשה, וכימה יועיל מה שאנו מדברים, כמה אנשים נמצאים כאן, אלא שחז"ל אומרים: "חברך חבא אית ליה וחברא דחברך חבא אית ליה".

מרא דאתרא

הגאון רבי בנימין מנדלסון זצ"ל המרא דאתרא הראשון של כפר אתא, שמונה עשרה שנה ישב על כסא הרבנות, משנת תרצ"ד עד תשי"ב, שעבר לכהן כרב מושב קוממיות. גאב"ד כפר אתא זצ"ל היה גר בצריך בשכירות, באחד הימים הוציא מרפסת ללא ידיעתו של בעל הבית, לא ארכו הימים והרב הוזמן לבית המשפט ע"י בעל הדירה. האיש נכבד ונשוא פנים שנמנה על ציבור החרדים, עשיר יענה עזות, העז לתבוע את המרא דאתרא לערכאות. מאותו איש לא נשאר שם ושאריית שומרי תורה ומצוות.

גורן האטד

מאז היבחרו של גורן לרה"ר,

התואר "אבן יקרה": "איהר וייסין נישט וויפל שטיינער האבין רבנים באקומען פין די אבנים יקרות" (-) אינכם יודעים כמה "אבנים" הרבנים קיבלו מהאבנים היקרות האלה". וסיפר על אחת הערים בהונגריה שהיה שם דיין ת"ח גדול מובהק בהוראה ופרנסי הקהילה מיאנו לשלם לו משכורת כדיין, ורק קיבל מקופת הצדקה להחזקת תורה. ברמ"א יו"ד סי' רנ"א סעיף י"ג: ואין לפרנס הרב שבעיר מכיס של צדקה דגנאי הוא לו וגם לבני העיר, אלא יעשו לו סיפוק ממקום אחר.

מעלת יהודי הונגריה

בבית מדרשו של כ"ק הגה"ק מהרי"ד מבעלז זיע"א בעת ההפסקה לפני תקיעת שופר עמדו חסידים מארץ הגר ודיברו בלשונם, ומיד נחרדו היושבים וזעקו היתכן לדבר בלשון הונגרית קודם תקיעת שופר, והקול נשמע בהיכלו של האדמו"ר זיע"א ששאל על מה הסערה. אמרו לו כי יהודי הגר מדברים בהונגרית, נענה הרה"ק מבעלז ואמר: כשיבנה המקדש, סבורני כי לסנהדרין יתמנו רק יהודי הונגריא.

הרב מפוניבז'

בעת שחזר מרן הרב מפוניבז' זצוק"ל לאחר מסע של חודשים בגולת אמריקה, ונכנס להיכל הישיבה, ניגש לתלמידו חביבו הגה"צ ר' ישראל מאיר זכריש זצ"ל ואמר לו: ישראל מאיר יש לי בשבילך דרישת שלום מלוס אנג'לס (מקום מגוריו)...

צא וראה גודל אהבתו מסירותו וחביבותו לתלמידיו, לאחר מסע ותלאות של חודשים מה שמונת לו בזכרון - למסור דרישת שלום לתלמידו, אשר כידוע שהיה שנים בישיבה ולא ראה את הוריו.

על כן יאמר בספר מלחמות ד'

שח לו הגאון הגדול גאב"ד מאקאווא בעל 'עטרת משה' זצ"ל, כי בעת התכנסות הרבנים היראים לעמוד במלחמה מול מרשיעי הברית הניאולוגים, והיה זה בעת החורף הקור האירופי והרבה מהרבנים חיו בדחקות נוראה וברוב עניים לא היה להם מעיל חם, עד כדי שראשי החרדים הוצרכו לרכוש מעילי פרווה עבור הרבנים שיוכלו לשרוד את הנסיעה.

עוד סיפר, כי כידוע חלוקת הקהילות היה רק בארץ הונגריה ואגפיה, אך בשאר המדינות היו כולם בקהילה אחת - לבד מארץ אשכנז שנעשה ע"י הגרש"ר הירש זצוק"ל. אחת הסיבות לכך כי בעת ההיבדלות, הקהילה החרדית החדשה היתה צריכה להקים הכל מחדש, בתי מדרש, מקוואות, תלמודי תורה, ובית החיים, והדבר היה כרוך בממון עתק שהציבור לא יכל לעמוד בזה. וכידוע, גדולי הדורות בהונגריה [שנסתלקו קודם החלוקה] טמונים בבתי הקברות של הניאולוגים.

חתם סופר שנינו

בספר אחד מהקדמונים יש בשולי הספר ביאור של חכם שנצנצה בו רוח ההשכלה, ורבינו החתם סופר זיע"א בעת שהיה לומד בספר היה מכסה בידו את הביאור. ואמר רבינו משה: אע"פ שהרבה מגאוני ישראל עיינו ופלפלו בדבריו והביאו בספריהם הם לא הכירו אותו, אבל אנחנו ידענו אותו.

אבן יקרה

תחת אחד השיחים אמר גאב"ד דמאקאווא, דבספרי התשובות כשהשואל הוא בעה"ב כותבין עליו

"והנער נער!"

הספד שנשא ראש ישיבת גרודנא הגאון הגדול רבי דוב צבי קרלנשטיין זצוק"ל על גאב"ד קרית אתא הגאון רבי שמואל הלוי שולזינגר זצוק"ל, בבית המדרש הגדול בקרית אתא, ככלות השבעה להסתלקותו

לקרר.

על שמואל הנביא כתוב "והנער נער", שמואל הנביא קבל מהעולם את כל מה שהוא קיבל והוא הגיע למדרגה הגבוהה שלו "משה ואהרן בכהניו ושמואל בקוראי שמו" - לקבל הוא קיבל, אבל לגבי מה שהעולם יכול להקטין את האדם בזה הוא נשאר "והנער נער" כמי שלא גדל בעולם, הוא נשאר באותה חמימות, באותו 'ברעץ' של נער צעיר, אותה התעלות של נער צעיר, אותה שאיפה של נער צעיר, הוא נשאר כך תמיד עד גיל חמישים ושתים. בזה הוא נשאר נער, הוא גדל בתורה, "והנער נער".

המילים האלו כל כך מתאימות לרבי שמואל שלנו, הכרתי אותו ממש בהיותו נער, הוא גדל בתורה עם כזה ידע, עם כזאת בקיאות נוראית, הוא שלט בכל, להתפעל היה אפשר, הכל הוא ידע, תמיד ידע לציין בדיוק איפה נמצא כל דבר. ומצד שני "והנער נער"...! הוא נשאר עם אותו תום... עם אותה חמימות... עם אותה התלהבות של נער.. עם אותה אהבת תורה של נער.. עם אותו ברעץ בלימוד של נער.. כך הוא היה וכך הוא נשאר "והנער נער"!!

ותמיד לימודו היה מתוך שמחה, הוא חי הרי מהלימוד. כתוב בהגהות מיימוני הלכות יום טוב (פ"ו ה"ט) 'ומתוך שמחה נוח לו ללמוד ולהבין בהלכות הרגל', לימוד מתוך שמחה נוח לו להבין, עם כל מה שהוא עבר אבל הוא היה בחיות ולימודו היה מתוך שמחה, והוא הבין בכל מקום וידע בכל מקום, 'מתוך שמחה נוח לו להבין'.

אמנם לא יצאתי ידי חובה, אבל אי אפשר לצאת ידי חובה, אי אפשר לספר כל אותו הלילה, הלב מאד מאד כואב, וקשה להפסיק, כשאני מדבר עליו יותר טוב לי על הלב, אם אני לא זוכה לדבר אתו לפחות לדבר עליו, מרגישים - הנה הוא, לדבר עליו. רבי שמואל, קשה הפרידה שלך לכל הצבור שהיה כל כך קשור בך וכל כך העריץ אותך ואפילו מרחוק, קשה אבל מוכרחים.

הקדוש ברוך הוא יעזור שהבן יזכה להמשיך את דרכו הקדושה של אביו, את דרכם הקדושה של כל הרבנים הקודמים, בשבילנו כבחורים צעירים בפוניבז' הגאון רבי בנימין מנדלזון זה היה דמות. תמשיך את דרכם של גדולים אלו שהיו כאן בקרית אתא, השקפתם הבהירה והיסודית ללא רתיעה, אנשי אמת עם כל האמת, כל המשפחה כולה אנשי אמת. נזכה בעז"ה שכל הבנים יגדלו בתורה וביראת שמים, יש להם הרבה זכויות, שזה הירושה הגדולה ביותר שאפשר להשאיר לילדים, הרי חיים בזכות אבות, הרבה זכויות הוא מוריש לילדים שלו. ד' ישלח ניחומים, ומחה ד' אלוקים דמעה מעל כל פנים ונאמר אמן.

(נערך ונמסר ע"י מכון צדקת ישראל - אוצר שיחות ושיעורי רה"ה "מעגלי צדק")

הוא המשיך את העטרה, ובעזרת ד' אנחנו מקוים שזה יהיה הנחמה שהבן ימשיך הלאה את השרשרת הקדושה הזאת שהתחילה כבר אז, שימשיך את דרכו של אבא ודרכם של כל הגדולים שחיו לפניו.

מובא בהקדמה לחי' רבינו יונה על מסכת סנהדרין הקינה שקונן הרמב"ן על רבינו יונה 'לכן אֶבְכֶּה בּוֹ וְאֶסְפַּד בְּנֶפֶל חוֹמַת הַבְּצוּרוֹת', היה הרבה מה לקונן על רבינו יונה, על כל התורה שלו, על המוסר והכל, והרמב"ן בוכה בקינתו על נפילת החומה בצורה. גם לנו יש הרבה הרבה מה לבכות על המרא דאתרא, אבל 'אֶבְכֶּה בּוֹ וְאֶסְפַּד בְּנֶפֶל חוֹמַת הַבְּצוּרוֹת', הוא היה חומה בצורה פה בקרית אתא... חומה בצורה שהגן על כל פרצה בדת.. חומה בצורה שהחדיר פה את השקפת האמת.. שזכה לקבל ולהשריש פה את השקפת התורה האמיתית.. את האמונת חכמים האמיתית.. ללא רתיעה!! חומה בצורה!!

כואב הלב, במקום לבוא לקרית אתא ולהיפגש איתו, עם השמחה שלו ועם האושר שלו, כל פגישה היתה הרי מלאה שמחה, והיום צריכים להספיד אותו.

'כחא וגבורתיה דשמואל'

הנביא אומר על שמואל "והנער נער", מה זה הנער נער? שמעתי פעם מחותני הגאון רבי שמואל ברוך ורנר זכר צדיק לברכה, הוא אמר לי את הלשון אבל כבר אינני זוכר את המקור בדיוק, כתוב בספרי קדמונים 'הדא היא כחא וגבורתיה דשמואל וְהַנֶּעֶר נֶעֶר'. וסיפר לי חותני זצ"ל שאחד מגדולי ירושלים הסביר את זה, אדם נולד ומתחנך בבית טוב, הוא מקבל הרבה רוחניות, וכשהוא גדל ויוצא מהבית, מצד אחד העולם נותן לו והוא מקבל עוד ידיעות ומרחיב ידיעות, מגדיל את התפילות, מקדש את עצמו ומרומם את עצמו, ומצד שני העולם מסוגל גם להקטין את האדם, להקטין אותו ולקרר אותו, כמה פעמים הרי בחור צעיר מלא חמימות לתורה, מלא חמימות לדבר שבקדושה, וכשגדל מתחיל להתקרר, ככה זה כשאדם מבוגר יותר הוא כבר לא מתלהב כל כך, העולם נותן הרבה ובונה הרבה אבל הוא גם עלול

קשה לדבר, זאת הפעם הראשונה שנמצאים בקרית אתא והמרא דאתרא כבר לא נמצא. היינו כאן בחתונה שלו... בהכתרה שלו... ואחר כך עוד ועוד, ותמיד ראינו את מאור פניו והשמחה על הפגישה עם ידיד קרוב, והיום הוא כבר איננו וצריכים לדבר עליו.

כתוב בשולחן ערוך יורה דעה בהלכות הספד, 'מצוה גדולה להספיד על המת... ולהזכיר שבחו', ופה הרי מי יכול להקיף. יש לי כל כך הרבה לספר עליו, הוא הגיע לישיבה בניסן תשי"א ומאז הכרנו חמישים ושלוש שנה, גרנו רחוק אחד מהשני אבל הלבבות היו מאד קרובים, יש כל כך הרבה מה לדבר ולספר, איך אפשר לקיים את מה שכתוב בשולחן ערוך להזכיר את שבחו וכו'.

הפוסקים מוסיפים שמותר להוסיף קצת שבחים והבעיה שלנו היא פה מה אפשר לחסר, כי מי יכול לעמוד פה כל הלילה ולספר את כל מה שראינו אצלו, לדבר על ההתמדה הגדולה שלו, ישב בישיבה ולמד יומם ולילה, בהפסקת צהרים כשכולם נחים היה לו חברותא, ואתו עבר על כל ה"שב שמעתתא", וכשגמר, אמר - עכשיו מתחילים ללמוד "קצות" על הסדר... וככה הוא גדל ופרח, מאייר תשי"א, עד שעזב את הישיבה בסוף קיץ תשי"ז.

ואני רוצה להזכיר את ההערצה הגדולה, היתה אליו כזאת הערכה, כזאת הערצה מכל החברים, תמיד בחברה יש כל מיני בעיות אבל שם לא ראינו אף אחד שהפריע לו משהו, ישנו חבר שמעריצים אותו ואוהבים אותו כי תמיד הוא יודע לטפוח על השכם או להגיד מילה טובה ואולי לפעמים גם קצת חנופה, בטבע הדברים שהחברה אוהבת כזה אדם. אבל פה הדברים שונים, המרא דאתרא זצ"ל היה איש אמת, לא רק ככהונתו פה כרב אלא גם כבחור צעיר, הוא כיבד כל חבר, אבל הוא היה איש אמת!!... ההערצה שהיתה לו היא בגלל שכל לב של יהודי ובמיוחד מי שלומד תורה יש לו הערצה לדבר שבקדושה, בלי שום חשבונות - דבר שבקדושה, אז הלב נמשך. החברים נמשכו תמיד אחרי האמת שלו. אחרי היושר שלו. האמת הקדושה שלו. אלו היו הסיבות להעריץ אותו. הרבה יש לדבר ולהאריך, אבל זו היתה הנקודה הברורה אצלו: התמדה, כשרון, חסד ואמת ויושר, זה ראו אצלו, כבר מגיל צעיר ממש זה בלט, ועל זה כולם העריצו אותו.

'אבכה ואספוד בנפול חומת הבצורות'

קרית אתא זכתה במשך הרבה שנים לרב גדול ומפורסם, הגאון הצדיק רבי בנימין מנדלסון, אני לא יודע אם יש פה מי שזוכר אותו, הוא היה דמות של גאון בעם ישראל, כמו שרב צריך להיות. אבל הזכויות שלו במקום הזה היו שגם אחרי שהוא ילך יקומו ממשיכים בדרכו, ממשיכים רבנים גדולים בתורה גאוניים ממש, אבל אמיתיים וישרים, וכך

נופת צופים

בענינא דיומא

הרב לוי שמואלי

ולא עשו כאשר דבר מלך מצרים

כתב ה'חתם סופר': "והנה פרעה ציווה להן שימיתו את העובדים בטרם יולדו כאשר יראו על האבנים אם בן הוא ובאמת ישראל אינו חייב על העובדים".

ובן המלך - הגאון רבי שמעון סופר זצ"ל גאב"ד קראקא ציין שם: "כדאיתא בנדה (מ"ד ע"א) במתני', תינוק בן יום אחד מטמא בזיבה ומטמא בנגעים וכו' וההורגו חייב".

והנה באהלות (פ"ז מ"ז): "יצא ראשו אין נוגעין בו לפי שאין דוחין נפש מפני נפש", משמע דעובר אינו בכלל נפש [ואהלות מוקדם הוא למסכת נדה].

והנה כתיב: "וכי ינצו אנשים ונגפו אשה הרה ויצאו ילדיה ולא יהיה אסון ענוש יענוש כאשר ישית עליו בעל האשה" (שמות כ"א, כ"ג) ועי' ב"ק (מ"ט ע"א) מפורש הוא בתורה דישאל אינם חייבים על העוברין ולפלא הוא על הגאון גאב"ד קראקא שלא הביא ממקרא בתורה.

הבה נתחכמה לו

בסוטה (י"א ע"א): "א"ר חייא בר אבא א"ר סימא, שלושה היו באותה עצה בלעם ואיוב ויתרו. בלעם שיעץ נהרג, איוב ששתק נידון בייסורין, יתרו שברח זכו מבני בניו שישבו בלשכת הגזית".

ושומה בפי רבנן ותלמידיהון ביאורו הזך של מרנא הגרי"ז, והנה במסילת ישרים (פ"ה): "ותראה קשי

הלצון והשחתתו הרבה, כי כמו המגן המשוח בשמן אשר ישמיט ויפיל מעליו החצים ומשליכם לארץ ולא יניח אותם שגיעו אל גוף האדם, כן הלצון בפני התוכחה והמרדות, כי בליצנות אחד ובשחוק קטן יפיל האדם מעליו גדול מן ההתעוררות וההתפעלות מה שהלב מתעורר ומתפעל בעצמו מדי ראותו או שמעו ענינים שיעירוהו אל החשבון והפשפוש במעשים, ובכח הליצנות יפיל הכל לארץ ולא יעשה בו רושם כלל". וישבו שלושה בלעם איוב ויתרו, ויתרו שברח, היינו ששמע דברי בלעם ומחה על עצתו הרעה, ואיוב שומע ולא קם ולא זע, זהו ליצנות, ועל ליצנות נאמר: "ועתה אל תתלוצצו פן יחזקו מוסריכם" (ישעי' כ"ח) "נכוננו ללצים שפטים" (משלי י"ט).

והנה נער בוכה

בסוטה (י"ב ע"ב): "והנה נער בוכה, קרי ליה ילד וקרי ליה נער, תנא הוא ילד וקולו כנער, דברי רבי יהודה, אמר לו רבי נחמיה א"כ עשיתו למשה בעל מום, וברש"י בעל מום, והוא לוי ונפסל בקול לעבודת השיר. והנה בחולין (כ"ד ע"א): "הלויים השנים פוסלין בהן במה דברים אמורים באהל מועד שבמדבר, אבל בשילה ובבית עולמים אין נפסלין אלא בקול", ומשה

לאחר שהוקם המשכן היה בן שמונים והיה בו פסול לעבודת השיר [ושנים פוסלין באהל מועד] וגם אם הקול היה פוסל באהל מועד הא כל בעלי מומין נרפאו בהר סיני (ילקוט שמות רמז ש') והנה למ"ד משה רבינו כהן גדול היה ונשתמש בכהונה גדולה ארבעים שנה (זבחים ק"א ע"ב) ומשמע דעבודתו היה ריבוי של כהונה ולא של לויה.

ויאמר מי שמך לאיש שר ושופט

במדרש רבה: "רבי יהודה אומר בן עשרים שנה היה משה באותה שעה, אמרו לו עדיין אין אתה ראוי להיות שר ושופט עלינו לפי שבן ארבעים שנה לביתה". ובפירוש עין יוסף: "אין אתה ראוי להיות שר ושופט שבן ארבעים לביתה ומז' מידות שמנו חכמים לדיינים אחד מהם נבון". והנה בסנהדרין (י"ז ע"א): "אמר רבי יוחנן אין מושיבין בסנהדרין אלא בעלי קומה ובעלי מראה ובעלי זקנה" וברמב"ם (הלכות סנהדרין פ"ב ה"ו): "וצריך להשתדל ולבדוק ולחפש שיהיו כולן בעלי שיבה, בעלי קומה, בעלי מראה, נבונים לחש" וא"כ גם בן ארבעים אינו ראוי לישב בסנהדרין. והנה כתיב: "ויאמר פרעה אל יוסף וגו' אין נבון וחכם כמוך" ויוסף

בן שלושים שנה היה, הרי דיש נבון פחות מארבעים.

ויך את המצרי

במדרש רבה: "במה הכהו, רבי אביתר אמר הכהו באגרוף". והנה בב"ק (צ' ע"ב): "והכה איש את רעהו באבן או באגרוף שמעון התימני אומר מה אגרוף מיוחד שמסור לעדה ולעדים", וברש"י: "שיכול להביאו לבי"ד לאומדו אם ראוי אגרוף זה לעשות חבלה זו ואם אין ראוי לא ישלם שמחמת חלשותו של זה ורכותו נחבל".

והנה בבבבורות (מ"ד ע"א): "משה רבינו עשר אמות היה. ומבואר שם בגמ' דאצבעו של משה היתה גדולה מאצבע של כל אדם, וגודל האצבע היתה ביחס לגופו שהיה גדול פי שלוש ויותר מאדם בינוני וא"כ כשמשה הכהו באגרוף ומת, אין צריך אומד לאגרוף הגדול פי שלוש מסתם אגרוף.

כהן מדין

במדרש רבה: "עמדו ונדוהו שלא יזדקק לו אדם ולא יעשו לו מלאכה ולא ירעו את צאנו". והנה במ"ק (ט"ו ע"א): "ת"ש מנודה שונה ושונין לו נשכר ונשכרין לו", משמע דמנודה עושין לו מלאכה.

כבד פה

ב'שבט דלוי' (תקל"ח סי' רנ"א): "ומה שהעיר ממה רבינו שהיה מלך (עיין רש"י דברים ל"ג, ה', ורש"י ב"ב ע"ה, ובמדרש שמות רבה מ"ח) אע"פ שהיה כבד פה, מ"מ אין זה דומה לאילם לגמרי ע"כ. [ואע"פ שכל בעלי מומין נרפאו במתן תורה כבד פה לא חשיב מום] והנה שמשון חגיר בשתי רגליו היה (סוטה י') ואין נתמנה להיות שופט, והא דמשה מלך היה מפורש הוא בזבחים (ק"ב ע"א) ובמה מלך.

ותכרות את ערלת בנה

הנה האבות קיימו כל התורה עד שניתנה, ויל"ע אם היו מלין בשבת מילה שלא בזמנה, דבישראל לא דחי מחמת איסור מלאכה דשבת, אבל קודם שניתנה תורה י"ל דהמילה היא מצוה עליהם ואיסור שבת הוא שנהגו בזה לא מן הדין, א"כ י"ל דאין לדחות המילה מחמת השבת.